

Under Norges storhetstid for 800 år siden var kong Håkon Håkonsson på tale som tysk-romersk keiser

Da Norge var Europas største rike

Av Hans Jacob Orning
professor, Universitetet i Oslo

I juni i år var det 800 år siden den norske storhetstiden startet da den 13 år gamle Håkon Håkonsson ble tatt til konge over Norge på Øyratinget i Trondheim. På 1200-tallet var Norge Europas største rike målt i flateinnhold. Grønlands innlemmelse i 1261 var tungen på vektskålen, men selv uten Grønland var Norges rekkevidde imponerende.

Foruten dagens Norge hadde vi Båhuslen, Jemtland og Herjedalen, større deler av Nordkalotten (flytende grenser), Island, Færøyene, Orknøyene, Shetland, Hebridene og Man. Den norske interessesfæren strakte seg langt ut i Atlanteren, og Norge var en maktfaktor på De britiske øyer, der bare et ubeleilig dødsfall gjorde at den norske kongeslekten ikke ble giftet inn i den engelske.

Utvekslet gaver med sultan

Kong Håkon var på tale som tysk-romersk keiser, han utvekslet gaver med sultanen av Tunis og giftet bort en datter til den spanske kongefamilien. Under sønnen Magnus fikk vi en landslov som et av de første landene i Europa (Danmark måtte vente over 400 år på sin). Et tosifret antall europeiske ridderromaner ble oversatt til norrønt. Norge var antagelig

nærmere Europa enn landet noensinne har vært. Storhetstiden tok riktignok slutt på 1300-tallet da Norge gled inn under sine mektige skandinaviske naboland, men ville landet blitt selvstendig uten storhetstiden på 1200-tallet? Norsk identitet var viktig for løsrivelsen i 1814, der et av våre viktigste ideologiske våpen mot danskene var at vi hadde vært selvstendige før.

I juni 1217 var det imidlertid ingenting som tydet på at et nytt tideverv var under oppseiling. «Borgerkrigene» raste i Norge, slik de hadde gjort i nesten hundre år, og valget av en tenåring «som aktet mer på lek enn landsstyring» ga ingen signaler om at noe skulle endres. Tvert i mot, for den eneste voksne kandidaten til kongetittelen, Skule Baardsson, var på ingen måte fornøyd med bare å bli utnevnt til jarl.

Rått politisk maktspill

Maktkampen mellom Håkon og Skule er beskrevet av Sturla Tordsson i *Håkon Håkonssons saga*. Sagaen er blitt omtalt som «tørr og livlaus» (Knut Helle), fordi den tegner et så idealisert portrett av Håkon og legger lokk på hele det politiske spillet som Snorre Sturlasson (Sturlas onkel) beskrev så rått, direkte og underholdende i *Heimskringla*.

Det er ingen tvil om at Sturla skjønnmalte Håkon – han skrev tross alt verket på bestilling av kong Magnus Lagabøte etter først å ha blitt dømt til døden for landsforræderi. Der Snorre fortalte omsvøpsløst om kongers vekst og fall på en måte som kan minne om Machiavelli, gjorde Sturla Håkon til Guds utvalgte – og Skule motsatt til en oppvigler og opprører.

Men bak denne ideologiske fasaden er det mulig å se konturene av det virkelige maktspeillet mellom Håkon og Skule. Håkon aktet nok mer på lek enn landstyring, men det gjorde ikke hans rådgivere, som var utmerket klar over hva kampen dreide seg om. Skule er fremstilt som en mistenkelig person som holdt nattemøter og intrigerte mot kongen, men han oppførte seg neppe forskjellig fra en hvilken som helst realpolitiker.

Det fascinerende med denne fremstillingen er at den er så kompleks og mangefasettert. Et tegn på dette er at det knapt finnes noe forhold som er blitt så ulikt vurdert i ettertiden. Mens Henrik Ibsen gjorde Håkon til helt og Skule til en intrigemaker i *Kongsemnerne*, mente historikeren Halvdan Koht at Skule var storhetstidens arkitekt og at Håkon kom til dekket bord.

Middelalderen og *The Wire*

Det interessante med Håkon Håkonssons saga er de mange lagene i sagaen. Man kan velge å lese den bokstavnvis som en endimensjonal heltehistorie, som i filmen *Birkebeinerne* (2016), der Håkon og birkebeinerne er helter og baglerne skurker (som er støttet av dansker og paven). Det er en overfladisk lesning som bare forsterker

(og forvrenger) budskapet i sagaen. Middelalderens verden hadde minst femti nyanser av grått, slik dagens verden har.

I et samfunn uten en stat til å ordne opp holdt det ikke at «menn var menn» og «kvinner kvinner». Derfor gir serien *The Wire*, til tross for at den har handling fra en moderne amerikansk storby, etter min mening en bedre forståelse av middelalderen enn *Birkebeinerne*, fordi den viser hvordan menneskene er innvevd i uhyre komplekse og stadig skiftende nettverk av vennskap og fiendskap.

H.M. Kong Olav taler ved Haakon Haakonssons bauta på Folkenborg museum i forbindelse med 750-års-jubiléet 29. august 1954. Han sto også for åpningen av Momarkedet det året. Postkort utlånt fra Jul Aage Krosbys postkortsamling